

bodočnostnega človeka. Če kdaj, je danes ta blagovest potrebna, ko je današnjik — po Gioniju — »prenehal biti ustvarjalec. Današnji ljudje prinašajo živa telesa stroju, ki jih mrtviči in zato so tudi plodovi tega dela mrtvi. Živi z živimi, mrtvih pa se ogibaj! Živi bodo nekoč ob uri usode pometli vele-mesta, ki so dvorci smrti, in postavili nova selišča, ki bodo živo zvezana z zemljo, kot zrno s prstjo.«

Po tej strani je naposled Giono tudi moralist, dasi v precej drugačnem smislu besede, moralist kot oznanjevalec nauka o tistem življenju, ki ima večno nepremakljivo zakonitost, ne samo kljubujočo vsem dobam, doktrinam in družabnim sestavam, temveč zmagujočo nad vsemi zgradbami človeškega razuma. To je tista povezanost, po kateri utripa srce, diha pljuča, se spočenja in poraja človek, zakonitost, po kateri vzklije in vzbrsti rastlina in zamre vse organsko. Iz te blagovesti pa mora vzkleti tudi spoznanje, da je vsa človeška civilizacija samo babilonski stolp, če človek pozabi modrost, da ne smeš zapustiti tal, s katerih si se povzpel v pokončno hojo, in ne zaradi širšega razgleda odžagati veje, na kateri sedi, kajti doktrine in družabni sestavi bodo prešli, življenje pa ne bo prešlo nikoli. In zaradi poudarka tako gledanega, doživljenega in prikazovanega življenja je pisatelj Jean Giono velika osebnost, ki nam utegne mnogo povedati, tembolj, ker živimo v času, ki je po težnjah in dejanjih bolj podoben smrti kakor življenju.

## NAJNOVEJŠA ČEŠKA LIRIKA IN PROZA

OTON BERKOPEC

V zadnjih tednih je izšla v praških založbah vrsta pesniških zbirk, ki nam pričajo, kako je prebila češka lirika hudo preizkušnjo zadnjih dveh let. Samo površen opazovalec povojne češke poezije, opazovalec njenega zunanjega, formalnega razvoja, se je upravičeno vdajal skepsi, kdor pa je za blestečo srebrnino verzov prisluškoval pesmi češke duše, ni mogel dvomiti o tem, da bo našla pravo pot. Res je, da je grobi vrtinec dogodkov marsikoga potegnil v svoj lijak, kjer je vsaj za nekaj časa izginil, res je, da je na marsikaterem drevesu — posebno presajenem — ostalo spaljeno listje, toda na drugi strani je vzbrstelo toliko novega bogastva, ki nam daje pravico soditi, da češka lirika nikakor ni v upadu, marveč še vedno v znamenju razmaha, ki so ji ga dali mladi pesniki po svetovni vojni. Značilno za zadnje pesniške zbirke pa je, da se povsod zavestno ali podzavestno oglašajo ranjena ljubezen do naroda. Prav iz te ljubezni izvira povratek k starejšim vrednotam domače poezije. Današnji pesnik rad čita Mácho, Havlíčka, Nerudo, odkriva v njih nove in nove lepote, ker šele danes globoko občuti tisto, mimo česar je šel z nerazumevanjem, ko so ga vabile tuje krasote. Prav zanimiv je danes pogovor s češkimi pesniki o literaturi. Govorijo skoraj izključno o domači poeziji, medtem ko so v prejšnjih letih tako često pozabljali nanjo.

Še nekaj pozitivnega si lahko opazil zadnje leto. Češkega čitatelja, ki je bil sicer tudi prej vedno vnet za poezijo, sedaj kar žeja po njej. V zadnjem času se je zgodilo, da je bila naklada 1500 do 2000 izvodov razprodana v enem tednu in ko bi bila še enkrat večja, ne bi bilo ostalo niti izvoda (Hora).



Založniki bodo torej morali odslej tudi s pesniškimi zbirkami nekoliko drugače kalkulirati. Sicer je res, da odloča pri čitatelju pesnikovo ime in da najraje sega po priznanih pesnikih, toda tudi najmlajši niso odrivani in marsikomu med njimi bo prav sedanje razpoloženje naroda pomagalo k priznanju, za katero bi se bil moral prej dolgo boriti.

Pred božičem je bila v poeziji največji dogodek pesnitev Josefa Hore »Jan houslista«, ki je izšla hkrati pri Melantrichu (v bibliofilski opremi) in pri Borovem. Na trgu se je pojavila nekaj dni pred zaključkom znane ankete (ki je — mimogrede rečeno — že izgubila svoj pomen) o najbolj zanimivih knjigah, ki jo vsako leto razpisuje založba Borový, zato zanjo ni prišla v poštev. Kljub temu in kljub razmeroma majhni reklami je imela izreden uspeh in je sedaj izšla že v drugi izdaji. V okvir kratke, vsebinsko na zunaj zelo preproste pesniške povesti je vložil Hora toliko čustvenega, miselnega in pesniško-izraznega bogastva, da bo pesnitev ostala kot eden najglobljih umetniških dokumentov dobe. Iz nje govori usoda naroda, globoka povezanost pesnika z njo, ljubezen in bolečina, ki izvirata iz nje. Zgradba pesnitve nas spominja, da je Hora prevajalec »Eugenia Onjegina«, miselna in formalna zgoščenost pa vzbuja občutek, da je bilo delo zasnovano mnogo širše. Verjetno je, da se je nameraval pesnik, ki je v zenitu svoje moči, razgledati po sebi in svetu in napisati izpoved današnjega češkega človeka. Pesnitev je bila napisana v poletju lanskega leta v Roudnicah pod Řípem, zato tako sveže diha iz nje pesnikov rojstni kraj.

František Halas in Jaroslav Seifert sta se v svojih novih zbirkah »Naše paní Božena Němcová« in »Vějíř (pahljača) Boženy Němcové« (Praha, Borový) poklonila veliki češki pisateljici Boženi Němcovi, ki se je rodila pred 120. leti, in kot glasnika mladega pesniškega rodu izpovedala svoj odnos do njene dediščine. Nobena obeh zbirk ni priložnostnega značaja, ker ne čutiš iz njih nikjer prisiljenosti ali narejenosti. Podoba pisateljice se ti odkriva izza Halasovih verzov takšna, kakršno je pesnik doživel: telesno krasna, duševno globoka, osamljena in nesrečna. List za listom knjige njenega tragičnega življenja obrača pesnik in jo nagovarja kot davno znanko, ki mu je zaupala skrivnosti svojega srca. Kakor v litanijah se vrste verzi zadnje pesmi, v kateri je pesnik poveljal njene zasluge za češki jezik in češko knjigo: »Gospa, brez Vas bi ne bilo upora verzov naših... Gospa, parobek zgrbljen je bil jezik materin, s krili sta ga pognali do zvezd višin... Gospa, jok Krone češke nam srca odpira, kje, gospa, brez Vas bila bi naša vera. Gospa, mati velikostinaše, svoj narod čuvajte in našo zemljo, odprto do srca s cesarskim rezom...« Halasova prispodoba je smela, verz notranje patetičen, oblikovno čist, preprost in melodičen. Tudi Seifert se zateka k Němcovi, toda bolj iz notranje potrebe, da se ji izpove iz lastnega nemira, dasi tudi on rahlo odkriva rane pesničinega srca, ki je moralo v temni dobi, ko se je narod šele prebujal, poleg njegovega gorja nositi še toliko lastnega. Tudi Seifert sliši v svoji pesmi njen glas, ki greje in vznemirja fantazijo.

Založba »Čin« je začela izdajati zbirko »Dar«, v kateri bodo izhajala dela mladih pesnikov. Prvi trije zvezki, ki so izšli v prikupni opremi hkrati tik po Božiču, prinašajo pesmi Františka Nechvátala »Materino znamenje«, Jana Nohe »Pastorale« in Kamila Bednářa »Kamniti jok«. Nechvátal je iz te trojice najplodnejši, saj je izdal pred to zbirko že sedem knjig pesmi. Je Moravan in sleherna njegova pesem nosi »materino



znamenje« rojstne krajine in domače tradicije. Trpljenje in težke preizkušnje naroda v preteklih stoletjih in njegova današnja usoda mu narekujejo verze, ki padajo zdaj kot udarci kladiva, zdaj kot dolgo zadrževane solze. Nechvátal je med vsemi sodobnimi mladimi pesniki najmanj odvisen od poetistov. Išče svojstven izraz, in kakor kaže ta zbirka, ga bo našel. Retorični značaj njegovih pesmi ga sili k večjim simfoničnim skladbam, kar pa ni vedno pesmim v korist. Povsem drugačne lastnosti ima mehka, osebna lirika Jana Nohe, ki se je veliko naučil od mlajših mojstrov češkega verza. Kdor pozna njegove prejšnje zbirke, je kar presenečen nad novimi elementi teh pesmi. Zdi se, kakor bi namenoma prikrival vso realnost, sredi katere je doslej stal, z melodičnimi, mehkiimi verzi, da jo potem občutiš tem globlje, tem pristneje. Najmlajši te trojice Kamil Bednář je glasnik nove pomladi češke lirike. Kakor da se je nasrkal najplemenitejših sokov češke poezije, kakor razkošno bogati Narcis trosi cvetje okrog sebe. Zasanjan se zazre predse in ti pričara kraljestvo neznanih lepot: vere, upanja in ljubezni — da trenutek nato povesi glavo in slišiš otožno melodijo ranjenega srca. In vendar ni sin izsanjanega vrta, tudi iz njegovih ubranih verzov se oglašata čas in usoda naroda, le prisluhniti je treba spodnjemu tonu. Bednář je že s svojimi štirimi zbirkami, ki jih je doslej izdal in katerih sleherna je pomenila vedno višjo raven v njegovem razvoju, obogatil češko liriko in jasno pokazal na upravičenost nad, ki jih vzbuja njegovo delo.

Lahko bi govorili še o vrsti pesniških zbirk, ki smo jih zadnje tedne listali in ki vse dokazujejo, da sodobna mlada generacija intenzivno preživlja čas, tako bogat na spremembah. K besedi so se znova priglasili celo tisti pesniki, o katerih se je že splošno sodilo, da so dali poeziji slovo. Naj navedem kot primer le Wolkerjevega tovariša Konstantina Biebla, ki smo ga nekoč srečavali med vodilnimi češkimi liriki. Spomnimo se le njegove eksotične poezije s potovanj po Nizozemski Indiji, Havajskih otokih in dr. Pozneje je stal v vrsti nadrealistov krog Vítězslava Nezvala. Njegova zadnja zbirka »Nebo, peklo, raj« je izšla pred osmimi leti, sedaj pa nas je presenetil z novo knjigo »Zrcalo moči«, ki kaže njegovo posebno pesniško gledanje na svet. Zdi se, da se je poglobil v preživljanju lepot, toda še vedno je ostal zvest tistemu, zanj tako tipičnemu hitenju za trenutkom, ko se mu pojavljajo stvari v posebni luči. — Tudi Vítězslav Nezval, o katerem se je že govorilo, da se je resnično poslovil od poezije, je napovedal pri Borovem novo knjigo pesmi. Iz najmlajšega rodu naj omenimo še Ladislava Urbana drobni zvezek nežne poezije »Opodál« (Václav Petr), Karla Jílka, Oldřicha Nouzo, Josefa Broža, Zdeňka Urbánka in dr., toda to so še imena, ki šele vstopajo v literaturo in bo šele čas pokazal, kakšno mesto bodo v njej zavzeli. Ti in še mnogi drugi, ki tako smelo korakajo na češki Parnas, pa so že dokazali, da se ni bati zastoja v ustvarjanju. Toliko mladih glasov! Vsi imajo mnogo povedati. Dasi so mladi, so vendarle bogati na doživetjih. Marsikatera generacija pred njimi se prav po tem bogastvu ne bi mogla meriti z njimi.

Tudi površen opazovalec češkega literarnega življenja je lahko opazil glavne smeri razvoja sodobne češke proze. Mislimo predvsem na tematiko novejših del, kajti oblikovno ne doživlja češka proza posebnih sprememb, saj navezuje na velika imena poveljnih let. Vnanji vplivi, zahteve čitateljev in tudi notranja potreba pisateljev so povzročili, da se vračajo pisatelji



od tujih motivov na domačo zemljo in iščejo na nji lepoto, ki bi vznemirile in zadovoljile njihov stvarjalni nagon. Sicer se ne moreš otresti vtisa, da večina velikih tvorcev sodobne češke proze težko prenaša to neprosto-voljno »domovanje« in omejitve svobodnih vzletov, toda sodimo le po tem, kar objavljajo. Kdo vidi v njihove delavnice, kdo ve, kje romajo njihove misli in kakšne oblike dobivajo njihova čustva? Karel Polák pravi o njih v predzadnji številki »Kritičnega mesečnika«, da »na splošno preživljajo nekako peripetijo svojega ustvarjanja. Mogoče snujejo nova velika dela. Mogoče nas bo presenetila njihova razvojna izprememba in porast. Toda to so zaenkrat samo obljube in nade. Zdi se, kakor da so dosedanje možnosti izčrpane in novi poskusi niso prečiščeni.«

Vsekako je resnica, da letošnja literarna sezona ne poteka v znamenju velikih in znanih mojstrov: Olbrachta, Durycha, Vančure, Novega, dasi je sleherni izmed njih izdal vsaj eno knjigo. V ospredje so stopili mladi pisatelji, o katerih smo v prejšnjih letih le malo ali sploh nič slišali. Omenjamo med njimi zlasti Františka Kožíka in Miloslava Fábero. Kožík je prejel prvo nagrado v tekmovanju za najboljši češki roman, ki sta ga priredili založbi ELK (Evropski literarni klub) in Fr. Borový v okviru znane mednarodne tekme in bo s svojim romanom »Največji izmed Pierottov« (Praha, Borový) zastopal češko prozo med letošnjimi deli najboljših svetovne proze. Fáberi je bila priznana tretja nagrada za roman »Nemirna meja« (»Neklidná hranice«, Praha, Borový), medtem ko je drugo nagrado dobil Zdeněk Němeček za roman »Hudič govori španski«.

Zanimivo je, da vsi trije omenjeni romani obravnavajo češkega človeka v tujini. Glavni junak Kožíkovega romana je češki umetnik pantomime Jan Kašpar Dvořák, ki je bil slaven v Parizu v začetku 19. stoletja pod imenom Jean Gaspard Debureau. Němeček spremlja svojega rojaka — slikarja na Španijo v času strašne državljanske vojne, Fábera pa slika doživljanje čeških vojakov v partizanskih bojih v Sibiriji v času ruske revolucije. Dasi so vsi trije pisatelji segli po snov v nečeške dežele, so vendarle izpovedali toliko ljubezni do rodne zemlje, da jo čutiš kakor ozadje veličastnega akvarela.

Kožíkovo delo, o katerem so pri nas že poročali (B. Borko), je imelo pri čitateljih izreden uspeh v nemali meri po zaslugi reklamnega aparata, ki ga imajo na razpolago velike praške založbe. V kratkem času je bilo razprodanih 15.000 izvodov, dasi je roman zaradi svoje obsežnosti drag in težko pristopen širšim slojem (50 K). Vzbudil je tudi veliko pozornost kritike in tu moramo poročati, da se je po prvih slavonskih v dnevnem tisku oglasila revijalna kritika, ki je pokazala tudi slabe strani nagrajenega dela. Opozorjam predvsem na obsežno studijo doc. Václava Černega, odličnega poznavalca romanske kulture in češkega slovstva, ki je izšla v »Kritickem mesečniku«. Černý je opozoril ne samo na formalne nedostatke romana, marveč zlasti na njegove kulturno-zgodovinske pogoje (nezadostno poznavanje dobe in ljudi v prvi polovici 19. stol. v Franciji), ki mu bodo gotovo nemalo škodovali, ko pride v pretres zapadnoevropske kritike. Poleg tega se je preko mere trudil, da bi bil všeč kar najširšim čitateljskim krogom. Sicer pa tudi Černý priznava Kožíku dar pripovedovanja, napetost dejanja in dr. Tudi v tem primeru se je zopet pokazalo, kako škoduje od-tujenost med kritiko in pisatelji. Pisateljska društva bi morala skrbeti za to, da se naveže sodelovanje med kritikom in pisateljem že pred objavo



dela, da se na sestankih čitajo rokopisi avtorjev, ne pa da se vodijo debate, ki imajo le malo ali nič skupnega z literaturo.

Zdénka Němečka poznamo tudi pri nas iz poročil o njegovi knjigi »Zapadno od Panonije«, ki nam je po snovi posebno blizu in je le škoda, da je še nismo prevedli. Tudi v obliki zapisnika zasnovani roman »Hudič govori španski« (Založba »Sfinx«) kaže odličnega pripovednika, dobrega opazovalca in predvsem pesnika. Pesnika z globokim smislom za lepoto in skrivnostno govorico pokrajine in življenja na nji, toda tudi mojstra oblike. V današnjem navalu novih in novih grozot smo že kar pozabili na nesrečno Španijo, ki so je bile še tako nedavno polne glave in srca. — Němečkov roman noče obujati spominov na nelepo preteklost, marveč odkriti, iz česa je nastalo tisto, kar je zahtevalo toliko žrtev. Prodreti v skrivnost strašne državljanske vojne pomeni v veliki meri spoznati korenine zla vojne sploh. Ali ni bil čas, ko je hudič govoril španski, samo predigra v čas, ko bo govoril v vseh svetovnih jezikih? Zapisnik slikarja Miroslava Roušara, ki je šel iskat resnico, opazovanja tega Don Kihota, ki se je otrese vsega osebnega, da bi tem globlje spoznal človeštvo, te sili le k premišljevanju in k odgovorom.

Roman »Nemirna meja« (Fr. Borový) tretjega nagrajenca, mladega pisatelja Miloslava Fábere je prvenec, toda nič začetniškega ni v njegovem pripovedovanju o usodah bivših ujetnikov, ki jim je prešlo bojevanje v kri in meso in ki najeti od posameznih partizanskih voditeljev plenijo in morijo po širnih stepah Sibirije in po tajgah na japonski meji. Je to pesem Daljnega vzhoda, ki nas spominja nekaterih del nove ruske književnosti, le s to razliko, da je ruskega pisatelja inspirirala zmaga revolucije, Fábera pa je skoro kronist dogodkov in doživljajev. Ne, njegov rojak Tomáš Kern se ne bori za idejo. Njega sili v boj klic divjine, kri mu ne da miru. Njemu je vseeno, na čigavi strani pobija in zmaguje. Glavno je, da živi v stalni nevarnosti in opojnosti. Ne želi si konca vojne, noče se mu domov k mirnemu delu. Sibirsko-azijska pokrajina, slikana v pestrih in vendar ne kričečih barvah, tvori dobro prilegajoče se ozadje tem življenjskim rekam, ki drve preko nje, uničujejo in more.

Medtem ko je bilo okrog teh treh romanov, ki so izšli že v dveh izdajah, osredotočeno glavno zanimanje literarne sezone, so izšla nekatera pomembna dela brez velikega hrupa in komaj si zasledil tu in tam poročilo o njih. Naj navedem izmed njih vsaj Vladislava Vančure z reprodukcijami Alešovih del opremljene »Slike iz zgodovine češkega naroda« (Praha, Družstvení práce), ki so znane po krajšem odlomku uvoda tudi čitateljem »Ljubljanskega Zvona« (gl. let. 1938., šte. 11—12). Knjiga, ki zajema dobo od selitve severnih Slovanov do kneza Soběslava, je nastala iz sodelovanja mladih čeških zgodovinarjev (Husa, Charvát, Pacht) z odličnim češkim pisateljem, čigar »Beg v Budim« imamo tudi v slovenskem prevodu. Vančura spada med največje mojstre češkega jezika. Svobodno razpolaga z bogastvom materinščine, ki so ga stoletja nanašala in preoblikovala, dolgo je prisluškoval zvokom davnine, da s tako lahkoto vrednoti moč današnje žive besede. Nihče ni bil bolj poklican od njega, da zapoje rojakom, zaskrbljenim radi neugodne sodobnosti, velepesem preteklosti, ko si je češki narod junaško utiral pot skozi malo naklonjene vekove. Tisoč let traja že boj za oblast nad temi rodovitnimi in bogatimi pokrajinami med močnim sosedom in slovanskim lastnikom, čestokrat je že češki narod podlegel, toda še vselej



je tudi vstal. Suhoparne zgodovinske beležke, opisi, imena oseb in krajev oživljajo pod pisateljevim peresom v veličastne pohode rodov, ki predajajo plamenico volje po življenju potomcem. To je živa zgodovina naroda, ki se krčevito oklepa zemlje, katero mu je usoda namenila za domovino. Stokrat so mu pogoreli domovi, stokrat so mu bila uničena polja, toda vedno je vnovič gradil in vnovič sejal. Govorica davnine! Krepčilo bo današnjemu rodu, ki mu je zgodovina naložila pretežko breme.

Od znanih pisateljev povojne dobe opozarjamo na dve knjigi Josefa Kopte »Poštni golob številka 17« in »Smejte se z norcem«, ki sta izšli za božič v založbi Melantricha. Prva je v neki sovisnosti z dosedanjim pisateljevim delom, medtem ko nam druga izpričuje, da išče Kopta poti iz območja, na katerem je ustvaril vrsto romanov, ki sodijo med najbolj znana dela povojne češke književnosti. »Poštni golob« je namenjen mladini, toda že dolgo nisem čital mladinske knjige s takim užitkom ko tokrat. V dovršeni obliki in v sočnem jeziku pripoveduje Kopta zgodbe junaških služabnikov človeštva od časov Feničanov, ki so prvi odkrili orientacijske zmožnosti goloba, do pretekle vojne. V okviru različnih zgodovinskih dob se ti predstavljajo ti drobni junaki višav, sleherni pripoveduje bogate zgodbe, nanizane na dogodke, ki jih poznaš iz zgodovine. So to pesmi v proslavo junaštva, so to hrepenenja navzgor, po dosegi veličine, zaradi katere je vredno živeti. Porečete: vzgojna knjiga. Seveda je, toda vzgojna in umetniško dovršena. Povsem drugačen značaj ima druga Koptova knjiga o čudaku Kabrnosu, ki živi po svoje v družbi, ki je zelo malo naklonjena njegovi filozofiji. Kabrnos ve, da z zlobo in silo ne bo spremenil ljudi, zato se poslužuje v borbi z njimi smeha, preobračanja dejstev, čudaških početij, izpod katerih se svetlikajo zrna spoznanja o resničnem življenju, čigar jedro je vse drugačno, kakor si ga predstavlja večina ljudi. Zato se tudi ne moreš pri čitanju teh humorističnih zgodb smejati zaradi smešnosti, ker je v njih malo veselega o tebi, o meni, o nas vseh. Kopta se pogloblja v človeka in odkriva v njem s smehom na ustih trpke pomanjkljivosti.

Iz bogate literarne žetve letošnje sezone naj označim še tri pomembne nove knjige čeških pisateljic. Marie Majerová, odlična pripovednica, ki jo poznajo slovenski čitatelji po »Rudarski baladi«, je zbrala svoje drobne povesti v lepo celoto pod naslovom »Kraljica lepote« (Melantrich). Čitatelji, ki poznajo zgolj socialno prozo Majerove, bodo našli v tej zbirki kratkih proz nekaj novih potez, ki izpopolnjujejo pisateljčino podobo. Poznavanje duše delavskega razreda jo je privedlo k slikanju drobnih usod, zlasti ženskih, v okviru kratke povesti in črtice. Ustvarila je v tej zvrsti nekaj mojstrov, ki so po svoji vsebini pretresljivo življenjske, oblikovno pa dovršene. V češki književnosti najdemo primere take umetniške izdelanosti samo še pri Nerudi, Arbesu, Macharju, zlasti pa pri Ruženi Svobodovi. Velika prednost teh kratkih proz je tudi poznavanje govornice tiste sredine, iz katere črpa snov. Njen delavec, služkinja, malomeščanka govore prirodno, dialog Majerove čitatelja očara. Iz vsake povesti pa diha čar pisateljčine pesniške duše, ki globoko ljubi življenje tako, kakršno je. Z nesrečnimi trpi in jih tolaži, hudobne skuša razložiti in opravičiti, ob veselih in srečnih čutiš njen topli smehljaj. Nekatere teh proz bi res bile vredne, da bi jih lepo presadili v naš jezik.

Jarmile Glazarove pri nas še ne poznamo. Tudi doma je postalo njeno ime znano širšim krogom šele lani, ko je dobila češko deželno nagrado



za roman »Volčja jama«. Glazarová prinaša v češko prozo motivično in jezikovno zanimive šlezke kraje na Beskidskem. Kot žena zdravnika je spoznala revne gorjance in se poglobila v njihovo življenje, navade, narečje in v značaj. Tudi snov za svoje najnovejše delo »Advent« (Melantrich) je črpala na beskidskih pobočjih. Je to roman drvarjeve hčerke, ki se poroči s skupim posestnikom samo zaradi sreče svojega nezakonskega otroka. Toda prav s tem pokoplje svojo in otrokovo srečo, ker samota gorjanskih hiš zahteva prevelike žrtve obeh. Izvrstno poznanje sredine, posebej šlezki dialog, začinjen s pravimi jezikovnimi kvadri gorjanskih prispodob, in pa dar epičnega pripovedovanja zagotavljajo tudi temu romanu lep uspeh.

Ob koncu še kratka karakteristika ene najpomembnejših čeških knjig zadnjih mesecev, ki jo je spisala znana češka igralka Eva Vrchlická o svojem očetu Jaroslavu Vrchlickem (»Dětství s Vrchlickým«, Praha, Melantrich). Mehka, lirična luč spominov je osvetlila postavo pesniškega velikana iz konca preteklega stoletja, ki je užival največjo slavo v narodu in tudi v kulturnem svetu svojega časa. Lastni otrok pesnikov tke iz zlatih niti doživetij zgodnje mladosti prekrasno preprogo spominov, ki nudijo vpogled v skrivnostno zasebje velikega mojstra. Bog vedi, kaj vse snujejo misli čitatelja o pesnikovem življenju, in vendar, kako preprosto je in kako podobno stoterim drugim življenjem. Razlikuje se le po kaki bolj ali manj čudaški navadi v obleki, jedi, govoru, mogoče tudi po odnosu do dogodkov in ljudi. Toda koliko krasnega lahko pove otrok o svojem očetu. Eva Vrchlická bi bila napisala tako knjigo o svoji mladosti tudi če Vrchlický ne bi bil pesnik, ker ima sama krasen dar pesniške besede, ker je duševno bogata in ker je bil njen odnos do očeta iskreno lep, navdihnjen z ljubeznijo in otroško vdanostjo. Ljubitelji velikega poeta, literarni in kulturni zgodovinarji, še prav posebej pa njegovi biografi bodo čitali knjigo hčerke Vrchlickega z velikim užitkom. Marsikateri neznatne dogodke bodo s pridom uporabili in si tako laže pojasnili pomembnejše momente v pesnikovem življenju in delu. Tudi podoba tašče Vrchlickega, znane pisateljice Zofije Podlipske, njene sestre Karoline Světle in vrste njegovih sodobnikov (Zeyer, Sládek, Thomayer in dr.) je pridobila s to knjigo nekaj dragocenih potez. Pisateljčina naloga ni bila lahka, če pomislimo na vse tiste govorice, ki so jih širili pesnikovi »znanci« in »prijatelji« o njegovem zasebnem življenju. Eva Vrchlická ni z nikomer obračunala, nikogar napadla. Podala je pesnika, kakršnega je videlo oko otroka in kakršnega je ljubilo nepokvarjeno srce. Niti na račun kritike, ki je nekoč strogo sodila pesnika, ni rekla žal besede, nasprotno, če se je katerega dotaknila, ga je branila (Šalda). Ta knjiga ne prinaša nikakršnih senzacij, razen ene: Eva Vrchlická se je uvrstila z njo med elito čeških pisateljic.

Spregovoriti bi moral še o dveh pomembnih delih čeških pisateljic, ki sta izšli zadnje mesece v Pragi. Zaslužili bi to predvsem Božene Mrštíkové Spomini (Praha, Borový) na njenega moža Vilema (1863—1912), znanega realističnega pisatelja, avtorja drame »Maryša« in nepozabne »Pravljice maja«. Tudi slovenskega čitatelja bi utegnili zanimati literarnoživljenjepisna studija Pavle Buskove »Prijateljici« (Praha, Topičova edice), v kateri je na podlagi korespondence in drugega gradiva predstavila dve odlični osebnosti češkega kulturnega življenja v nedavni preteklosti, pisateljico Ruženo Svobodovo in igralko Hano Kvapilovo. Tudi biografični roman o



Janu Nerudi »Černý Honzik« Sonje Špalove je omembe vreden, dasi ni na višini.

Vse te knjige dokazujejo, da je v zadnjem času posegla zelo aktivno v literarno življenje tudi češka žena. Izkazalo se je, da ima tudi ona veliko povedati o preteklem in sedanjem življenju naroda. Vrste čeških pisateljic se množe in navezujejo na imena velikih žená od Božene Němcove dalje, ki so obogatile češko književnost z deli trajne vrednosti.

## POMEN GLASBE ZA SODOBNO ŽIVLJENJE

DRAGOTIN CVETKO

Glasba — in z njo vse umetnostne panoge (oblikujoča umetnost, literatura in arhitektura) — je z vsakokratnim življenjem v določeni povezanosti. Dokaz za to nam nudi umetnina sama, ki po svojem bistvu označuje umetnost ter hkratu tistega, ki jo je ustvaril. Kajti ne smemo misliti, da umetnina nastaja iz nekih nedoumljivih razlogov, ki jih največkrat pojmuje kot neznane ali vsaj nam nedostopne ter jih zategadelj tudi nazivamo prav široko in nedoločeno. Pozabljamo namreč, da ustvarja umetnino živ človek, ki si je oblikoval določen svetovni nazor, ki se je prilagodil svojemu okolju v mejah možnosti ter potrebnosti in ki je izpostavljen najrazličnejšim vnanjim vplivom, katerim se mnogokrat ne more izogniti. Tak človek torej ne predstavlja le individualnega, temveč tudi socialno bitje, člana družbe, s katero je povezan po časovno veljavnih zakonih in s katero misli, čuti in se često tudi usmerja v smislu njenih stremeljenj. Njegovo socialno okolje utegne biti širje ali ožje, družina, sloj ali narod; v vsakem primeru se z njim bolj ali manj stika ter s tem izključuje možnost popolne individualne duševne samostojnosti, ki itak more biti le v teoriji in nikdar v praksi. S tem, da se neobhodno nujno spaja z vsem, kar se dogaja okrog njega, in torej tudi z vsem kulturno-socialnim življenjem svojega časa, pa njegova duševnost poleg individualnega privzema še socialni značaj ter mu daje možnosti, da more na eni strani pod ugodnimi pogoji razviti svoje individualne sposobnosti ter se na drugi strani vključiti v socialno okolje kot njegov sestavni, sodelujoči član. O umetniku-stvaritelju sicer često trdimo, da ga ne moremo vzporejati običajni povprečni razvojni višini svojega kroga, temveč da stopa pred ali nad njim, da sluti smernice bodočnosti in jih nakazuje v svojih delih. To pa ugotovitve o njegovi pripadnosti določenemu socialnemu okolju prav nič ne izpodbija ali zmanjšuje, temveč le še bolj potrjuje. Kaže namreč, da je mogel začeti s svojimi izrednimi sposobnostmi zavoljo spoznanja nepravilnosti, pomanjkljivosti ali okostenelosti družbenih ali umetniških oblik kovati načrte bodočnosti, takšne, ki morejo v svoji uresničitvi poživiti, izboljšati ali postaviti na povsem nov temelj življenje sploh ali umetnost samo v zvezi s spremenjenim življenjem. Če je hotel priti do pravkar omenjenega spoznanja, pa je seveda moral imeti temeljit pogled v življenje svojega socialnega okolja, odnosno v življenje določene dobe. Nedvomno je torej, da je moral najti z njim še močnejši, globlji in stik spoj kot večina ljudi, ki se temu sicer prilagajajo, pa ga ne motrijo